

Antonia Došen
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
antonia.dosen@muo.hr

Prethodno priopćenje
(primljeno 2. 10. 2019.)
UDK 070(497.526Gospić)“1926/1936“

VIZUALNO ČITANJE GOSPIĆA I LIKE U ILUSTRIRANOM TJEDNIKU *SVIJET* (1926. – 1936.)

Kritičko iščitavanje časopisa *Svijet* introspekcija je u ličku svakodnevicu koja je, unatoč lokalnim novinama koje su izlazile u Lici, bila vizualno osiromašena u tadašnjim medijima i bez šireg konteksta izuzevši političkog. Zagrebački ilustrirani tjednik *Svijet* omogućio je pogled u društvenu zbilju onog vremena i kontekstualiziranje jedne manje sredine unutar širih hrvatskih i europskih zbivanja. U radu se po prvi put u znanstvenoj javnosti bilježe imena domaćih gospićkih fotografa Đuke Versona, Ivana Rubčića i Matije Maksimovića što je značajan doprinos poznavanju povijesti profesionalne, ali i amaterske fotografije u Hrvatskoj. Također se u bilješkama donosi izabrana bibliografija Like u *Svijetu* kao vrijedan izvor svim istraživačima. Cilj rada je prikazati, interpretirati i rasvijetliti Liku i njene stanovnike iz perspektive zagrebačkog popularnog tiska međuratnog vremena.

Ključne riječi: fotografija, Gospić, ilustrirani tjednik *Svijet*, Lika, međuratno razdoblje

Uvod

Suvremenim projektima digitalizacije i pretisaka različitih starih novina i časopisa pokrenutima od strane istaknutih institucija u Hrvatskoj otvorile su se nove mogućnosti i prilike za istraživače kojima je navedena građa dosad bila nedostupna. Nažalost, to nije bio slučaj i s nekad popularnim zagrebačkim ilustriranim tjednikom *Svijet* koji je danas vrlo raritetan i nalazi se u posjedu tek jedne kulturne ustanove u Zagrebu. Tjednik *Svijet* bio je posvećen društvenom životu, a zahvaljujući fotografskim priložima na kojima je bilo težište njegovih članaka, upoznao nas je sa stilom življenja kao i društvenom, političkom, kulturnom i gospodarskom kronikom 1920-ih i 1930-ih godina u nekadašnjoj Kraljevini SHS (Kraljevini

Jugoslaviji). Iščitavanjem tekstova i ilustracija u njemu, tematski vezanih uz Gospić i Liku, posredovana je slika male sredine u kojoj su događanja bila komplementarna sa zbivanjima u Zagrebu i drugim hrvatskim mjestima.

O časopisu *Svijet*

Prvi broj „ilustriranog tjednika *Svijet*“ izašao je u Zagrebu 6. veljače 1926. godine. Uredništvo časopisa nalazilo se u Margaretskoj ulici, a urednik, kao i glavni ilustrator bio je akademski slikar, grafičar i dizajner Otto Antonini¹. Antonini je od ranije bio upoznat s publicističkim radom jer je između 1915. i 1917. pokrenuo i ilustrirao umjetničko-humoristički časopis *Šišmiš*. Časopis *Svijet* se tiskao u zagrebačkoj „Tipografiji“ i nudio pogodnosti pretplatnicima i ostalih izdanja „Tipografije“ (*Jutarnjeg lista*, *Obzora*, *Večeri*). Kao masovni medij bio je dostupan ne samo na kioscima nego i u svakom kućanstvu. Sudeći prema temama i sadržaju njegovih brojeva jasno je kako je bio dobro prihvaćen i među gospićkim domaćicama, zaljubljenicima u fotografiju, djevojkama i mladićima, učenicima i drugima.

Fotoreportaže nisu bile vezane samo uz hrvatske krajeve odnosno područje tadašnje Kraljevine SHS (Kraljevine Jugoslavije²) nego je časopis u duhu tadašnjeg modernog doba pratio i svjetsku *mainstream* scenu. Svojim člancima naslovljenima *Ličnosti o kojima se govori*, *Iz ženskog svijeta*, *Naši otmjeni plesovi*, *Iz filmskog svijeta* i slični iznjedrili su niz domaćih prepoznatljivih lica koja su postavili temelj buduće hrvatske javne scene i po prvi put pomaknuli granice između javnog i privatnog života. Uredništvo novina je uglavnom potenciralo sliku suvremenog doba kao luksuznog, mondenog i lakog življenja u kojemu nema društvenih problema, političkih previranja i vjerskih neslaganja. Glavne teme koje je Otto Antonini donosio u svojim ilustracijama bile su orijentirane na brzinu suvremenog života (putovanja, tehniku), nova prijevozna sredstva sada svima dostupna (auti, vlakovi, aeroplani), domaću etno, ali i inozemnu egzotičnu modu, zabave i plesove (*jazz*, *karnevali*) te senzacije iz raznih dijelova svijeta. No, kako se *Svijet* ne

1 Otto Antonini (Zagreb, 1892. – Zagreb, 1959.), hrvatski likovni umjetnik, slikar portreta, dizajner, ilustrator. U Sieni (Italija) je pohađao *Accademiu di Belle Arti*, poslije školovanja se posvetio ilustriranim časopisima. Poznat po mnogobrojnim rješenjima za oblikovanje poštanskih marki. Vidi: *Otto Antonini: Zagreb i „Svijet“ – „Svijet“ i Zagreb dvadesetih*, katalog izložbe, 2006., Zagreb: Muzej grada Zagreba.

2 Šestojanuarskom diktaturom 1929. godine kralj Aleksandar I. Karađorđević promijenio je ime države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Kraljevina Jugoslavija te je utvrdio podjelu kraljevine na banovine. Gospić je ovom podjelom potpao pod Savsku banovinu (1931.—1939.).

Naslovnica Svijeta
iz 1933., br. 16.

bi shvatio samo u revijalnom tonu, ponekad je na njegovim stranicama naglasak stavljen i na teme poput feminističkog pokreta u Francuskoj, generalnog štrajka u Engleskoj, građanskih ratova, međunarodnih kongresa i drugih važnih događaja koji su obilježili međuratno razdoblje, ne samo na tlu Europe već i u cijelome svijetu. Vidljivi su i sve jači utjecaji marketinškog djelovanja koje se sve jasnije i izravnije obraća određenim skupinama čitatelja te preuzima veliki dio medijskog prostora i oblikuje potpuno novu koncepciju potrošača personaliziranim ponudama (*Tko ne pozna marku Oetker, Kuda ćemo na ljetovanje?* i drugima).

Fotografi ličkih krajeva

Fotografije koje su objavljivane ili kao samostalna vijest ili kao ilustrativna nadopuna članku nekada su bile potpisane, a nekada su objavljene bez potpisa što je ovisilo o odluci uredništva. Bez namjere da se izvedu nedostajuće atribucije pozornost

se usmjerava na zabilježbu fotografa koji su pridonijeli svojim fotografijama upoznavanju Gospića i Like onog vremena. Među potpisanim fotografima razlikuju se dvije vrste fotografa, onih domaćih, te putujućih – onih koji su uglavnom po dužnosti bili poslani na teren ili su samovoljno završili u Lici te napravili nekoliko snimaka. Također se i prema fotografijama jasno mogu razlučiti snimke koje su napravili profesionalni fotografi s puno iskustva i s, vjerojatno, dobrom opremom, kao i oni koji su svoje fotografije snimili amaterski. S obzirom na vrste prikaza koje su snimili i kojima su se posvetili pojedini fotografi, fotografije se ponajprije mogu podijeliti na dokumentarne, reportažne i amaterske, a pobliže još tematski na pejzažne, portretne, socijalne, sportske, turističke.

Kako je Gospić u vrijeme Kraljevine potpadao pod Primorsko-krajišku oblast sa sjedištem u Karlovcu, odnosno pod Savsku banovinu sa sjedištem u Zagrebu, bio je uvijek središte ličkoga kraja, u *Svijetu* nazivan i 'lička metropola'. S obzirom na njegovu administrativnu važnost bilo je važno zabilježiti imena njegovih, do sada u znanstvenoj i stručnoj javnosti nepoznatih, lokalnih fotografa.

Fotografska obitelj Verson (Đuro³, Antun⁴) djelovala je na području Gospića⁵ od samog početka 20. stoljeća pa do Drugog svjetskog rata. Bili su jedini profesionalni domaći fotografi koji su vizualno popratili sva javna i privatna događanja grada. Pozivani su ili su sami dolazili na dobrotvorne zabave, organizacije ženskih zborova, školske priredbe, lokalne izložbe, kao i na privatne kućne proslave i slično. S obzirom na to da je opus fotografa Versona iz Gospića izgubljen u nepovrat⁶, fotografije u časopisu *Svijet* njegova su jedina, za sada, očuvana ostavština

3 Đuro Verson (1904. – 1945.) se u različitom lokalnom tisku spominje kao fotograf od 1920-ih. Ponekad se potpisuje kao Đuro, a ponekad kao Đuka. Kršteno ime mu je bilo Juraj. Također se i prezime javlja u dvije varijante: Verson ili Verzon. Za podatke o pravom imenu i godinama rođenja i smrti Đure Versona zahvaljujem Vladimiru Šulentiću.

4 Antun Verson (1907. – 1945.), 1935. godine zabilježen je kao 28-godišnji urar i fotografski pomoćnik. (-). 1935. Iz naše sudnice: sudjenje Juri Žumbercu i drugovima. *Lički glas*, 16. 5. 1935., Gospić, 3.

5 Prema usmenoj predaji poznat je i najstariji član obitelji Franjo Verson (1860. – 1933.) koji je djelovao u Senju krajem 19. stoljeća kao fotograf. Nalazimo ga u različitim novinama iz onog vremena samo spomenom, kao jednog od članova obrtničkog odjela, no bez detaljnijeg opisa. Vidi: (-). Zapisnik glavne sjednice trg. obrtničke komore u Senju. *Primorac: list za politiku, narodno gospodarstvo i pomorstvo*, god. IV, br. 121, 8. 10. 1876., Kraljevica, 3.

6 Nakon smrti braće Verson 1945. godine njihovu fotografsku opremu kao i fotografsku građu naslijedila je udovica Đure Versona što će biti tema nekog budućeg istraživačkog rada.

Prof. Ivan Rubčić, Treća nagrada na Foto-amaterskom natječaju, 1931.

objavljena u popularnom javnom mediju,⁷ kao i svjedočanstvo o rasponu njegova djelovanja od reportažne dokumentarne do portretne fotografije.

Kroz *Svijet* mogu se pratiti i fotografije amaterskog gospićkog fotografa Ivana Rubčića (Rupčića) koji je na Fotoamaterskom natječaju *Svijeta* osvojio treću nagradu 1931. godine.⁸ Nakon toga je još nekoliko puta objavljen njegov rad koji vrlo vješto balansira između umjetničke i dokumentarne fotografije s motivima vedute Gospića i ljepota prirode. Iako amater, Rubčić pomno komponira svoje prikaze ukazujući na privlačnost prirode koju snima.

Za razliku od Versona koji je ponajprije profesionalni atelijerski fotograf, Rubčić kao profesor, fotografijom se bavio za razonodu, čime je imao mogućnost i slobodu kreativnog pristupa. Pitoresknost njegovih motiva, veduta Gospića i ljepote prirode upućuju na taktilan osjećaj prostora oko sebe, na vješto oko sa smislom za dobar kadar. Ivan Rubčić je snimio i izvanredan prilog sa zimskim ugođajem

7 Ovome možemo pridružiti fotografije Đure Versona sačuvane u privatnim albumima gospićkih obitelji.

8 (-). 1931. Foto-amaterski natječaj „Svijeta“. *Svijet*: ilustrirani tjednik, knj. 11, br. 14., Zagreb, 375.

Kralj Aleksandar I. Karađorđević prilikom boravka u Gospiću 1933. Foto B. K.

u Gospiću i okolici 1929. godine⁹, četiri godine ranije prije osvojene nagrade na amaterskom foto-natječaju. Njegov talent je očigledno bio prepoznat i prije kada je uredništvo *Svijeta* odlučilo koristiti njegove amaterske snimke i na duplerici objaviti reportažu o Lici.

Iako ponajprije poznat kao gospićki knjižar i tiskar Matija Maksimović (1874. – 1937.), je snimio tri fotografije s izleta na Visočicu.¹⁰ Da je Maksimović imao i fotografsku opremu te bio u mogućnosti snimiti navedene fotografije svjedoči i činjenica da su do danas očuvane neke od razglednica Gospića koje on potpisuje.

Među profesionalnim fotografima koji su po dužnosti došli u Liku kako bi napravili reportažne snimke ističu se Foto Tonka, Ljudevit Griesbach i fotograf koji se potpisuje inicijalima B. K. Nazivom „Dvorski atelier Tonka“ signirano je nekoliko fotografija iz 1933. godine prilikom boravka kralja Aleksandra I. u Lici. Njegov portret s naočalama iz lijevog profila¹¹ stavljen je i na naslovnici *Svijeta*

9 (-). 1929. Lika zimi. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VII, br. 2., 5. 1., 28-30.

10 (-). 1936. Visočica. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 11, knj. XXI, br. 13, 28. 3., 304-305.

11 Vrlo sličan ovome je i profilni portret kralja Aleksandra s kapom nastao prije 1924. godine u Atelieru „Tonka“ u Zagrebu. *Moderna fotografija Atelier „Tonka“ Zagreb*. [1924.]. Zagreb, 11.

Senjski biskup dr. I. Starčević, kralj Aleksandar, načelnik Senja Rivosecchi i ban dr. Perović, 1933. Foto B. K.

broj 5.¹² Iza imena Tonka skriva se istaknuta portretistica građanstva Antonija (Vajda) Kulčar Prut najčešće potpisivana kao Tonka Kulčar¹³. Njen atelier smješten na zagrebačkom Trgu Franje Josipa (Trg kralja Tomislava) bio je među vodećima u Kraljevini, a nakon što je fotografirala kraljevski par u Zagrebu 1931. dobila je i titulu dvorskog fotografa.¹⁴ Doček kralja Aleksandra I. u Lici snimio je i zagrebački fotograf Ljudevit Griesbach¹⁵ 1933. godine čime je ovjekovječio ne samo doček kralja već i ljepotu Plitvica i njegovo stanovištvo. S obzirom na to da je profesionalno bio posvećen i snimanju prirode¹⁶, na nekoliko duplerica uz reportaže o

12 Naslovnica. *Svijet*: ilustrirani tjednik, knj. XVI, br. 5, 29. 7. 1933.

13 Antonija Vajda rođena je 1887. u Varaždinu, umrla 1971. u Rogaškoj Slatini.

14 MAGAŠ BILANDŽIĆ, LOVORKA. 2015. Tonka u fokusu: vizualna kronika kroz medij fotografije. // Foto Tonka: tajne atelieru društvene kroničarke = Secrets of a Social Chronicler's Photographic Studio. / Magaš Bilandžić Lovorka, Sudec Andreis Iva (ur.). Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 35.

15 Ljudevit Griesbach rođen je 1890. u Mitrovici. Od 1927. postaje stalni fotografski suradnik časopisa *Svijet*. Umro je u logoru na Krndiji 1946.

16 HLEVNJAK, BRANKA. 1997. *Ljudevit Griesbach*, Zagreb: Hrvatski fotosavez, 24.

*Crni Dabar i kukovi Procijep Velebit,
u Svijetu iz 1931. Foto Č. Kušević*

Cesta preko Malog Alana u Liku, Tulove grede, 1933. Foto Lj. Griesbach

životu na Velebitu nalaze se i njegove izvrsne krajobrazne fotografije.¹⁷ Fotograf skriven iza inicijala B. K.¹⁸ snimio je jedinstvene fotografije kralja Aleksandra I. u posjetu Gospiću povodom okružnog sokolskog sleta. Fotografije su uglavnom nastale u trenutku, dok kralj šeće ili sjedi među narodom i članovima svoje pratnje, te u njima možemo prepoznati začetke *life* fotografije.

Jedna od najznačajnijih ličnosti planinarske fotografije, Čedomilj Kušević bio je prvi profesionalni umjetnik fotograf.¹⁹ S obzirom na to da je studirao geografiju ne iznenađuje njegova ljubav prema snimanju prirode. U *Svijetu* je svojim fotografijama uspio pomiriti surovu prirodu Velebita i ljude na jedan romantičarski način.²⁰ Snimio je panoramske fotografije Oštarija i Sadikovca, kao i ljude na radu (čuvanju ovaca, skupljanju sijena) u maniri piktorijalističke fotografije karakteristične za srednjoeuropski kulturni krug tog vremena. Kušević je također neke od svojih fotografija poput zimskih snimki Plitvica javno prezentirao na izložbi fotografija u Zagrebačkom Zboru 1931.²¹

Među fotografima ličkih prirodnih ljepota, ali i ličkog primorja ističu se još Foto Grkinić koji potpisuje fotografiju Karlobaga s danas prepoznatljivim motivom kamene obale i najstarijih kuća na njoj na jugoistočnom ulazu u naselje.²² Fotograf Ž. (Živko) Petričić²³, potpisan kao fotograf iz Zagreba, vjerojatno amater,

17 Npr. u članku KRAJAC, I. [IVAN]. 1933. Iz velebitskog filma: narodni život na Velebitu. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 7, knj. XV, br. 1, 1. 1., 10-11.; (-). 1930. Na Velebitu. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 5, knj. IX, br. 17., 19. 4., 442.

18 Nije razriješeno tko se krije iza ovih inicijala, moguće je kako je riječ o fotografu Vladi Benčiću, službenom beogradskom fotografu kraljevske obitelji. Iako se u *Svijetu* često pojavljuju tipfeleri, činjenica je da inicijali u potpunosti ne odgovaraju ovom fotografu te se time njegovo autorstvo ne može potvrditi.

19 TONKOVIĆ, MARIJA. 1994. Oris povijesti fotografije u Hrvatskoj. // *Fotografija u Hrvatskoj = Photography in Croatia 1848 – 1951.* / Maleković Vladimir (ur.). Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 151.

20 (-). 1931. Velebit. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 6, knj. XI, br. 20, 16. 5., 569-572.

21 „Mekoća i plastika njegovih snimaka govori sama po sebi, redajući se jedna ljepša i grandioznija od druge. [...] No zimska Jezera, pod snijegom i zaledjenim slapovima, manje su poznata i po fotografskim snimkama, jer se rijetko koji fotograf odvaži da ih obidje, gazeći veliki snijeg. Kušević nas je za to zadužio u velike, jer je dao prilike ne samo našem, već i vanjskom svijetu, da upozna taj biser naše zemlje.“ (-). 1931. Hrvatsko planinarsko društvo – Izložba fotografija Čede Kuševića. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 6, knj. XI, br. 18, 2. 5., 527.

22 (-). 1932. O Uskrsu na more, na Jadransko! *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 7, knj. XIII, br. 12, 19. 3., 286.

23 Dr. Živko Petričić (1875. – 1939.) odvjetnik, političar, ministar, zet gospićkog trgovca i veleposjednika Lovre Pavelića.

snimio je pitoreskni motiv Pogleda na Velebit s ceste kod Divosela.²⁴ Fotograf Gj. (Đuro) Trpinac²⁵ autor je prekrasnog plitvičkog pejzaža „Labudovac“ na Plitvičkim jezerima.²⁶

Velebit je kao inspiracija amaterske i reportažne fotografije bio temom mnogih foto-putopisa koji su pažnju posvetili ljepotama ličkog kraja. Zbog velike pažnje posvećene ovoj hrvatskoj planini, koja se najčešće, od svih prirodnih ljepota tadašnje Kraljevine, nalazila na duplericama i reportažama u *Svijetu*, potrebno je, uz već spomenute, istaknuti i druge njegove fotografe. Foto Pichler (Antun)²⁷ snimio je fotografije s Visočice s Gojtanovim domom²⁸, Vjekoslav Cvetišić²⁹ je napravio snimke južnog Velebita – Paklenice³⁰, dok je fotografije Štirovače u današnjem Parku prirode Sjeverni Velebit potpisao sušački Foto Palian³¹.

Uz navedene fotografe u *Svijetu* se javljaju i dvojica znanstvenika koji stručnim okom snimaju velebitske ljepote - dr. Josip Poljak³² (snima špilje na Velebitu) i dr. Ivan Krajač koji bilježi podizanje nove planinarske kolibe³³ čime populariziraju planinarstvo u javnosti, te su po njima danas nazvane i neke velebitske lokacije (Krajačev kuk, Poljakov toranj). Josip Poljak kao urednik *Fotografskog vje-*

24 (-). 1931. Naši krajevi pod snijegom. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 6, knj. XI, br. 6, 7. 2., Zagreb, 159.

25 Poznat je kao nakladnik u Zagrebu u drugom desetljeću 20. stoljeća - Knjižara Jugoslavenske akademije (Đuro Trpinac).

26 Fotografija objavljena uz članak o dr. Gustavu Janečku koji se posvetio razvoju Plitvičkih jezera. (-). 1928. 80-godišnjica Dra Gustava Janečka. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 3, knj. VI, br. 24, 8. 12., 532.

27 Antun Pichler († 1945.), natporučnik austrougarske vojske, istaknuti član Hrvatskog sokola, zapovjednik gospićkog vatrogasnog društva 1930-ih.

28 (-). 1936. Visočica. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 11, knj. XXI, br. 13, 28. 3., 304 -305.

29 Vjekoslav Cvetišić bio je jedan od izlagača na Prvoj izložbi Hrvatskog planinarskog društva 1919. godine, zajedno s Josipom Poljakom i Ivanom Krajačem. TONKOVIĆ, MARIJA. 1994. Oris povijesti fotografije u Hrvatskoj. // Fotografija u Hrvatskoj = Photography in Croatia 1848 – 1951. / Maleković Vladimir (ur.). Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 127.

30 (-). 1929. Južni Velebit: najljepša hrv. planina. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VIII, br. 5, 27. 7., 104-105.

31 Više podataka o ovom fotografu nije pronađeno.

32 Josip Poljak (Orahovica 1882. - Zagreb, 1962.), bio je hrvatski geolog, speleolog, znanstvenik, planinar. Godine 1929. napisao je knjigu *Planinarski vodič po Velebitu*. U *Svijetu* objavio fotografije u članku *Nove špilje Velebita*, god. 4, knj. VIII, br. 5, 27. 7. 1929., 107.

33 (-). 1929. S Velebita: nova planinarska koliba Hrvatskog planinarskog društva na Rožanskim kukovima u sjevernom Velebitu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VII, br. 2, 5. 1., 31.

snika snima niz amaterskih, ali izuzetnih fotografija naših planina, o čemu podrobno i piše.³⁴

Reportažna fotografija na području Like snima se također i profesionalno i amaterski. Inženjer Vantar snimio je devet fotografija ličke pruge u snijegu 1934. godine.³⁵ Snimke su nastale amaterski najvjerojatnije na terenskom zadatku na kojemu je bio kao inženjer zadužen za nadzor nad raščišćavanjem tračnica od velikog snijega.³⁶ Reportažu o Ožegovicianumu u Senju potpisao je Foto Kratochvil³⁷, a među službenim reportažnim fotografijama nalaze se i one od Stella-filma i operatera H. A. Smeha koji su snimili inicijativu Narodne zaštite iz Zagreba organizirane u Gospiću³⁸, te fotografije Foto Paliana sa Sušaka o velikoj poplavi u Gospiću.³⁹

Nevezano jesu li bili lokalni ili vanjski profesionalni fotografi, među portretistima ličkih dama uz Versona se ističu i Foto Reputin iz Zagreba, te Foto Kanceljak. Sve fotografije su snimljene u atelijeru te se jasno na nekima od njih vide učinjeni retuši.

Utjecaj Svijeta na društveni i kulturni život ličkog građanstva

Unatoč tendenciji iseljavanja stanovništva, na području različitih gradova u Lici i dalje se razvija građanski sloj društva koji je svoje zlatno doba doživio na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Mladim djevojkama bilo je vrlo važno predstaviti se u društvenom životu svoga mjesta o čemu svjedoči činjenica da su spremno slale svoje fotografije na objavu u *Svijet*. Ako bi se dogodilo da je portret bio loše snimljen ili loše reproduciran, morala se ponoviti njegova objava.⁴⁰ Kao što je već spomenuto Đuro Verson iz Gospića bio je poznati portretist mladih ličkih 'missica', kako ih

34 „Prvi važni momenat što ga je fotografija proizvela na planinara je, da se je naučio u prirodi gledati i posmatrati“. POLJAK, JOSIP. 1927. Planinarstvo i amater fotografija. Fotografski vjesnik: časopis prijatelja fotografije, god. II, br. 1, Zagreb

35 (-). 1934. Lička pruga u snijegu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 9, knj. XVII, br. 10, 3. 3., 189.

36 Pretraživanjem relevantne literature iz područja fotografije kao i imena lokalnih inženjera koji su djelovali 1930-ih na području Gospića nije pronađeno ovo ime.

37 Nisu pronađeni podatci o ovome fotografu. Prof. T. 1930. „Ožegovicianum“ u Senju. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 5, knj. X, br. 6, 2. 8., 145.

38 (-). 1930. Socialni i nacionalni rad Narodne zaštite u Zagrebu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 5, knj. X, br. 14, 27. 9., 348-349; 359.

39 (-). 1926. Velika poplava u Gospiću i okolici. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 1, knj. I, br. 12, 24. 4., 242.

40 Npr. prilikom objavljivanja portreta gđice Slavice Nikšić iz poznate gospićke trgovačke obitelji 1931. nazvane Vila Velebita, fotografija je ponovljena u narednom broju uz isprike uredništva

Lička pruga u snijegu, 1934. Foto ing. Vantar

Velika poplava u Gospiću 1926. Foto Palian

Siročad se moli ispred gospićke Katedrale pred polazak za Zagreb, 1930. Foto Stella-film, H. A. Smeh

nazivaju u *Svijetu*, no često su se slale i fotografije snimljene kod Đure Reputina u Zagrebu, poznatog modnog fotografa i autora aktova, redovnog suradnika *Svijeta*. Ovo svjedoči o tome kako su neke djevojke za portretiranje odabirale ne samo lokalne fotografe nego i one daleko razvikanije, čija je suradnja sa *Svijetom* bila poznata i time im davala veću šansu da baš njihov portret bude javno objavljen. Od ličkih ljepotica su se na stranicama popularnog časopisa našle Slavica Nikšić iz Gospića (Reputin), neimenovana Miss Medak (Reputin), Jelkica Palković – Miss Gračaca (Kanceljak) i gđica Karmela Bedeković⁴¹ iz Gospića (Verson). Riječ je uglavnom o kćerima iz bogatih trgovačkih građanskih obitelji koje su sebi kao razonodu mogle priuštiti odjeću po najnovijoj modi i odlazak fotografu na profesionalno snimanje.

zbog ranije loše reprodukcije. (-). 1931. Naše miss. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 6, knj. XI, br. 14, 4. 4. 1931., 409. i god. 6, knj. XI, br. 19, 9. 5., 546.

41 Karmela (Karolina) Bedeković, kćer poznatog gospićkog trgovca i gradonačelnika Željka Bedekovića.

Uz portrete mladih dama posebna kategorija u *Svijetu* bili su prilozi iz dječjeg svijeta, natječaji za lijepu djecu i kostimiranu djecu. Većinu dječjih portreta nalazimo nepotpisane što otvara mogućnost kako su neke obitelji imale fotografsku opremu i u kućnoj radinosti napravili fotografije za obiteljski album. Od djece portretirana su najčešće djeca iz Gospića - Mercedes Šimić⁴² (Verson), Hrvoje Miškulin, Mariana Šarić, Vladimir Grospić, Zvonko Kihalić i Mića Potrebić, Blankica Wiethe, mali Sušić, Mirenica Cvijanović, Stevan Dukić, kao i Mladen Brkić iz Lovinca, te Vera Vukelić iz Smiljana.

Fotografije djece su uvijek namještene, u zadanoj pozi, s urednom odjećom i ozbiljnim izrazom lica. Riječ je o važnom trenutku u svakoj obitelji, fotografiralo se rijetko ili nikad, te je bilo ključno stvoriti što kvalitetniju i dostojanstveniju uspomenu za buduće generacije unutar obitelji. Vrlo neobičan je portret dječaka Mladena Brkića iz Lovinca koji je namješten da izgleda spontano, snimljen na dvorištu među domaćom peradi. Dječak je uredno obučen u bijelu košuljicu kratkih rukava s kragnicom što odaje unaprijed isplaniran moment.⁴³

Vidljiv je i jak utjecaj onodobne mode „ludih dvadesetih“ te se i kod djevojčica i kod odraslih dama naglašava *bubikopf* frizura, kod djevojaka još i jasno iscrtana linija usnica, obrve izvučene u luk, a oči iscrtane crnom olovkom. Žene postaju glavni potrošač modernog društva i to se prepoznaje i po oglasnom prostoru koji je pretežno usmjeren na žensku populaciju. U časopisu *Svijet* se svakodnevica estetizira te je pomalo oprečno čitati usporedne vijesti o zabavama u Gospiću i o suši te gladi⁴⁴ izazvane različitim nepogodama.

Uz Jugo Sokol i Hrvatski sokol među kulturnim organizacijama u Gospiću djeluje i udruženje „Matija Gubec“, Hrvatski klub (1923.) i Društvo Hrvatska žena (1922.). Ova udruženja i različite čitaonice (Hrvatska vila, Francuski klub) oživljavaju kulturnu sliku grada i jedino su mjesto zabave i okupljanja građana. U člancima poput *Iz naše pokrajine*, *Iz domaćih krajeva* i sličnima često se mogu naći zabilježene vijesti o ličkim (ponajviše gospićkim) događanjima kao što su *Sa dobrotvorne zabave Zajednice doma i škole u Gospiću: Zbor žetelica iz Zajčeve opere*

42 Mercedes (Ceda) Šimić (1925. - ?) kćer gospićkog trgovca i načelnika Paje Šimića.

43 (-). 1933. Iz dječjeg svijeta. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 8, knj. XVI, br. 11, 9. 9., 217.

44 O ozbiljnoj nestašici hrane zbog suše svjedoči i fotografija djece iz Like u Križevcima koja su tamo „uzeta na prehranu“. (-). 1936. Iz naših krajeva. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 11, knj. XXI, br. 10, 7. 3., 237.

*Karmela Bedeković, Miss Gospić 1931.,
Foto Verson*

Vera Vukelić iz Smiljana, 1930.

Mladen Brkić iz Lovinca, 1933.

„Lizinka“⁴⁵ ili *Izložba učiteljske škole u Gospiću*.⁴⁶ Na naslovnici iz 1930., br. 5 prikazana je kraljica Marija u ribolovu što je uvod u naredni tekst *Ribarski sport u Jugoslaviji*. U tekstu se opisuje „[...] da se ljudstvo početkom dvadesetog stoljeća velikom ustrajnošću baca na uzgoj tijela i duha uporabom različitih sportova. U nastaloj utakmici raznih vrsta sporta, osobito se ističe udičarstvo i ribarski sport.“ što se potvrđuje i nizom fotografija s različitih rijeka, posebno s rijeke Gacke kod Švice i njenih slapova.⁴⁷ Saznajemo kako je do 1930. osnovano čak petnaest udičarsko sportskih društava od kojih se jedno nalazi i u Gospiću.

Poseban aspekt zabave za čitateljstvo činile su i stranice posvećene razonodu s enigmatskim priložima, križaljka, zagonetkama i humorom. Pronađena je i nekolicina priloga iz ličkog kraja – *Rastezaljka* i *Rebus* Dragutina Pavičića iz Gospića⁴⁸, *Šarada* koju je sastavio Milan Čubrilo iz Smiljana i drugi.

Likovnost je pojam koji se rijetko vezao uz ličke krajeve međuratnog razdoblja, bez obzira na nekolicinu istaknutih hrvatskih slikara koji su proizašli iz ličke sredine. U *Svijetu* je objavljena samo jedna vijest o izložbi slikara Gustava Haueisea (Likana) rođenog u Srbu, no i ta vijest je vezana uz zagrebački kulturni život gdje se i održala njegova izložba.⁴⁹

Percepcija Gospića i ostalih ličkih mjesta

Velebitski predjeli nisu skrivali samo prirodne ljepote već i narod koji je opisan kao naučen na surovost uvjeta u kojima živi, ustrajan, junačan, pošten i sposoban. U tekstu *Iz velebitskog filma*, koji govori o narodnom životu na Velebitu dr.

45 Zajednica doma i škole u Gospiću osnovana je 1933. godine. (-). 1934. Odjeci zabava. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 9, knj. XVII, br. 11, 10. 3., 214.

46 „Ručni rad u učiteljskoj školi obradjivan je na osnovu principa t. zv. aktivne ili radne škole. Učenici od I. pa do III. razr. izradjivali su samo one objekte koji spadaju u nastavni program. [...] Ručni rad prema tome nije imao manuelni karakter već intelektualni. [...] Prilikom svog nedavnog boravka u Lici posjetio je ovu izložbu i ban dr. Perović u društvu dra Zeca te predstavnika vlasti.“ (-). 1933. Školske izložbe u pokrajini. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 8, knj. XVI, br. 3, 15. 7., 60.

47 U tekstu nije izričito naveden fotograf snimaka s rijeke Gacke. (-). 1930. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 5, knj. 10, br. 5, 26. 7., 106-108.

48 „To piće / Nam biće / Liječi / I riječi / Nemam, da ga hvalim / (Žalim!) / Rastegni der malo. / Kad bi ti se dalo. / Arapski je grad, / Pa pogodi sad!“ PAVIČIĆ, DRAGUTIN. 1933. Za razonodu: *Rastezaljka*. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 8, knj. XVI, br. 16, 14. 10., 306.; također PAVIČIĆ, DRAGUTIN. 1931. Za razonodu: *Rebus*. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 6, knj. XI, br. 19, 9. 5., 532.

49 (-). 1936. S izložbe Gustava Haueise-a. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 11, knj. XXI, br. 5, 1. 2., 116.

Ivan Krajač piše: „Zadnjih godina Velebit nije samo ekonomska podloga domaćem pučanstvu, nego je trudnim pionirskim radom kroz desetljeća otkrivena njegova vrlo velika turistička važnost, koja će siromašnom pučanstvu olakšati život, čim se pravilno organizira i razvije.“⁵⁰ U tekstu se navodi i Higijenski zavod iz Zagreba koji je pod vodstvom Kamila Brösslera i filmskog operatera ing. Gerasimova snimio 1932. film o narodnom životu u Velebitu diveći se njegovim prednostima prilikom snimanja (prozirnosti zraka, jakošću svjetla, autentičnosti prizora). Ideja o turizmu na Velebitu zahvaljujući novim planinarskim stazama i podignutim kolibama nije zaživjela odmah, kako se dalo naslutiti u *Svijetu*. Osim idiličnog ugođaja Velebita⁵¹, Lika je prezentirana kao područje koje je zimi odsječeno od ostatka svijeta zbog stalnih mećava i visokog snijega.⁵²

Karlobag i Senj se stavljaju uz bok sa Sušakom, Kraljevicom, Crikvenicom, otocima Krkom i Rabom, kao idealna mjesta za ugodan boravak na moru. Turizam je novootkrivena zanimacija imućnih, uz obalu se podižu brojna ljetovališta, a *Svijet* imperativno poziva na pristup novim krajolicima („ili podji onamo gdje si već bio ili izaberi drugo mjesto gdje još nisi bio!“), lirično opisujući ljepote našeg primorja. Ličkom izlazu na more – Karlobagu – posvećen je i cijeli članak u kojemu piše „kao da se stisnuo pod gordim Velebitom“ kao jedan od najstarijih gradova na Jadranskom moru. Istaknute su njegove znamenitosti s vrlo kvalitetnim i rijetkim fotografijama iz međuratnog razdoblja.⁵³

Gospić koji je središte Like i u prijeratnom vremenu, se dvojako percipira, kao mjesto kojemu je potrebna inicijativa Narodne zaštite kako bi se pomoglo siromašnima⁵⁴, i kao mjesto koje se nerealno naziva ‘metropola’ dijeleći taj naziv s

50 KRAJAČ, I. [IVAN]. 1933. Iz velebitskog filma: narodni život na Velebitu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 8, knj. XV, br. 1, 1. 1., 10-11.

51 (-). 1932. Polje narcisa u Lici. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 7, knj. XIII, br. 24, 11. 6., 594.; (-). 1929. Južni Velebit: najljepša hrv. Planina. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VIII, br. 5. 27. 7., 104-105.; (-). 1929. Divote naše prirode. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VIII, br. 20, 9. 11., 484-485.

52 (-), Sniježne mećave u Lici. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 6, knj. XI, br. 11, 14. 3., 296.

53 Na jednoj od fotografija vidi se i Mollinaryjev spomenik Ivana Rendića koji se nekada nalazio u središtu naselja. Prikazane su i gostiona Jurice Bakarčića, kuća Ure Domines te Gojtanova „Vila Nada“. Nažalost, autor fotografija nije potpisan. (-). 1928. Karlobag. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 3, knj. VI, br. 5, 28. 7., 101.

54 Narodna zaštita s predsjednikom banom dr. Josipom Šilovićem na čelu, te dr. Gjurom Basaričekom kao tajnikom i podpredsjednikom udružili su se s Blažom J. Krnićem, upraviteljem Dječjeg sabirališta Narodne zaštite kako bi pomogli u ‘spašavanju’ siročadi koja su ostala bez oba roditelja nakon rata zbog gladi, te nisu imali mogućnost ostanka kod rodbine.

Karlobag u Svijetu, 1928.

Otočac 1928.

Parizom, Londonom i drugim u *Svijetu* proglašenim metropolama. Također su poznate i vijesti o vremenskim nepogodama u Gospiću (poplava, visoki snijeg) čije fotografije i danas izazivaju pažnju.⁵⁵

U nepotpisanom tekstu *Gospić lička metropola*⁵⁶ navodi se kako je Gospić „Jedno od naših najurednijih i položajem najljepših mjesta bezuvjetno [...] čije se gradjanstvo osim drugih lijepih odlika, osobito ističe sa svojom neobičnom susretljivošću i nekim kao prirodjenim shvaćanjem lijepog društvenog neukočenog života, ...“. Naglašava se uvođenje željeznice, postojanje vodovoda i važnih administrativnih ustanova, kao i škola. Šuma Jasikovac se krivo navodi kao „Jurikovac“ što upućuje na to da je autor članka posredno dobio informacije o Gospiću. Zanimljivo je i kako se nije izostavilo spomenuti veliku skupštinu Seljačko-demokratske koalicije na koju je došlo preko 15 tisuća Hrvata i Srba „koji su oduševljeno manifestirali slogu Hrvata i Srba“. Profesor Ivan Rubčić kao autor fotografija i teksta u članku *Lika zimi*⁵⁷ razotkriva ponajprije gospićko područje s pogledom na Ostru, Novčicu, Lipe. U tekstu opisuje ličku zimu, s dosta detaljnim podacima o temperaturama, zatim običaje poput vukara koji uhvate živoga vuka i vode od sela do sela kako bi skupili darove, kao i proslave na Božić („Iz kuće se ne izilazi na Božić nikuda, tko god dodje u kuću ostaje u njoj kao gost cijeli dan, a pucnjava pušaka i kubura je znak veselja radi rođenja Spasiteljeva.“). Njegove fotografije su vrijedan doprinos istraživanju običaja i povijesti gospićkog područja.

Uz Gospić i Karlobag od ličkih mjesta još je jedino Otočac dobio veliku pozornost u članku *Otočac – Švica u Lici*.⁵⁸ Pažnja je usmjerena na slapove Gacke, „vanredno romantičnu okolicu“ koja je „tako krasna, tako veličanstvena“ da ostaje u nezaboravnoj uspomeni, dok se Otočac opisuje „malenim i mirnim gradićem“. Slikovitost doživljaja prenešena je i fotografskim prilogom koji je vidljivo djelo umješnog fotografa zbog odabira dobrog kadra i različitih perspektiva kojima se spretno ističu sve kvalitete otočkog kraja.

U članku se naglašava i gradnja Zakladnog doma na uglu Branimirove i Palmotićeve ulice, te druge akcije u okviru Narodne zaštite. (-). 1930. Socialni i nacionalni rad Narodne zaštite u Zagrebu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 5, knj. X, br. 14, 27. 9., 348-349; 359.

55 (-). 1926. Velika poplava u Gospiću i okolici. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 1, knj. I, br. 12, 24. 4., 242.

56 (-). 1928. Gospić lička metropola. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 3, knj. VI, br. 24, 8. 12., 533.

57 (-). 1929. Lika zimi. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 4, knj. VII, br. 2, 5. 1., 28-30.

58 (-). 1928. Otočac – Švica u Lici. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 3, knj. V, br. 26, 23. 6., 568.

Ozbiljne teme u *Svijetu* – lička infrastruktura, gospodarstvo, politika

Časopis *Svijet* je rijetko imao ozbiljne teme u svome fokusu. Činjenice poput problema s učestalim zastojima vlakova, neuređenom organizacijom željeznice, vladajućom diktaturom, gospodarskim problemima i drugim ključnim elementima ličke svakodnevice benigno su prezentirane kroz sijaset filtriranih priloga koji su nudili uljepšanu sliku stvarnog stanja.

Gradnja ličke željeznice započela je 1912. godine. Za dovršenje preostalog dijela pruge nakon 1918. godine, od Vrhovina do Gospića trebalo je refinancirati gradnju tako da je ta dionica pruge otvorena tek 1920. čime je Gospić napokon spojen sa Zagrebom. Ostatak ličko-dalmatinske željeznice izgrađen je do kraja 1924. godine. Projekt izgradnje ličke pruge jače je gospodarski povezao Gospić i Liku s unutrašnjosti. U *Svijetu* se često izvještava o obustavljenom prometu na ličkoj pruzi zbog nanosa snijega i zimskih mećava.⁵⁹

Godine 1936. gradi se i cesta od Karlobaga do Svete Marije Magdalene odnosno granice s Dalmacijom. S obzirom na to da su „pješaci (su) skakali kao divokoze s kamena na kamen“ bilo je nužno da se ostvari cesta koja će povezati sjever i jug Hrvatskog primorja. Za izvođenje projekta bio je zaslužan ministar građevina dr. Kožul, a već u proljeće 1925. bila je trasirana cesta. Odlučeno je da se uz cestu postave i uske kamene klupe ali i zasadi korisno i ukrasno drveće. Cilj dr. Kožula bio je i s Oštarija dovesti vodovod u Karlobag. U *Svijetu* je ovaj građevni poduhvat opisan kao „romantična cesta“ i cesta uz more koja će biti „najljepša ne samo u Jugoslaviji nego u cijeloj Europi“.⁶⁰ Jasno je kako je cilj uredništva *Svijeta* imao promidžbeni karakter posredujući slikom uspješnu politiku vladajućih.

Politika nije bila istaknuta tema, osim ako je bila riječ o promidžbi kraljevske obitelji, naglašavanju njihovog pozitivnog imidža, te je bilo bitnije spomenuti odijevanje članova obitelji nego političke odluke vlasti, što se, uostalom, i uklapalo u profil ovog popularnog tiska. Kao što je već spomenuto, pomno se pratio boravak kralja Aleksandra I. u Lici. Istaknuta je oduševljenost naroda njegovim dolaskom⁶¹,

59 „Kad navali mećava i bude obustavljen promet dnevno radi do 300 radnika, a to je za siromašni tamošnji narod prava blagodati.“ (-). 1934. Lička pruga u snijegu. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 9, knj. XVII., br. 10, 3. 3., 189.

60 (-). 1936. Romantika Hrvatskog primorja: od Karlobaga do dalmatinske granice. *Svijet*: ilustrirani tjednik, god. 11, knj. XXI, br. 6, 29. 2., 213.

61 „Velike mase naroda iz sviju okolnih mjesta i krajeva Slunja, Korenice, Perušića, Gospića, unske doline i Bihaća slegle su se na Plitvicama da dočekaju Njegovo Veličanstvo. Seoski momci i djevojke, sokolske čete, društva inteligencije, predstavnici općina, žene, djeca i starci sve je to će-

a s kraljem su fotografirani i svi lokalni odličnici (načelnik Plitvica M. Kosanović, senjski načelnik prof. Rivosecchi, senjski biskup dr. I. Starčević⁶²) kako bi se pokazala odanost i naklonost lokalnih vlasti. U stvarnosti su posjeti kralja bilo kojem kraju Kraljevine bili pomno planirani, unaprijed sigurnosno provjereni, a režim je detaljno bilježio i podatke o načelniku općine, njegovoj političkoj orijentaciji i demografiji stanovništva.⁶³

Prilikom otkrića spomen-ploče dr. Anti Starčeviću u Pazarištu koju su podigla Braća Hrvatskog Zmaja iz Zagreba opisuje se u revijalnom tonu okupljanje preko deset tisuća ljudi zajedno s izaslanstvom iz Zagreba I. Pernarom, dr. Torbarom, M. Majerom i drugima.⁶⁴ Niti jednom rečenicom nisu opisane zasluge Ante Starčevića u hrvatskoj politici. Nonšalantnost pristupa ozbiljnim političkim temama odgovarala je uredništvu kojem je apolitičnost omogućavala usmjerenost prema svim društvenim skupinama.

O gospodarstvu koje je bilo siromašno i nerazvijeno, posebno izvan ličkih gradova, rijetko se pisalo. Đuro Verson ovjekovječuje narodni rad iskopa bunara u ličkim selima kako bi se premostio problem nestašice vode kod velikih ljetnih suša.⁶⁵ Ova iznimna reportaža zabilježila je mnogobrojna lica seljana iz Divosela, Ličkog Novog, Čitluka, Ribnika i Bilaja koji su ponosno stajali uz bunare koje su sami iskopali tijekom 1928. i 1929. godine za dobrobit svoga sela. Bez obzira na različite nepogode u *Svijetu* su se objavljivali članci i o gospodarskim izložbama na kojima je izlagano samo ono najbolje iz određenog kraja.⁶⁶ Izložbe su bile edukativnog karaktera, kako

kalo u gustim redovima između Djačkog doma i Hotela Plitvice, koji je uređen kao dvor i stan Kralju. U 6.40 stigao je dvorski auto s Njegovim Veličanstvom. Prolomilo se oduševljeno i burno klicanje, a auto se sad jedva pomiče naprijed. [...] i prošle uz burno klicanje mimo kraljevskih odaja, da manifestiraju ljubav i odanost uzvišenom Kralju.“ (-). 1933. Nj. Vel. Kralj Aleksandar u Lici. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 8, knj. XVI, br. 5, 29. 7., 88.

62 (-). 1933. Nj. Vel. Kralj Aleksandar u Lici, Hrvatskom primorju i na Kordunu. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 8, knj. XVI, br. 6, 5. 8., 108.

63 Sačuvan je i izvještaj o gospićkom načelniku: „Kolaković, Josip, HSS. Bankovni činovnik, trgovac, poznat iz afere Ličke štedionice, čijoj propasti on nije toliko kriv, koliko ljudi iz podružnice u Zagrebu. Režimu je odan i sklon.“ HR-HDA, fond 145.2, Savska banovina, Odjeljak upravnog odjeljenja za državnu zaštitu Savske banovine, kutija 4, 1931.

64 (-). 1936. Otkriće spomenploče Dru Anti Starčeviću. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 11, knj. XXI, br. 24, 13. 6., 584.

65 (-). 1930. Sitan rad – velika korist. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 5, knj. IX, br. 24, 7. 6., 639.

66 VUKMIR, M. 1930. Gospodarske izložbe. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 5, knj. X, br. 24, 6. 12., 626., 628.; (-). 1927. Iz naše pokrajine: Gospodarska izložba u Gospiću. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 2, knj. IV, br. 17, 22. 10., 362.

Misa u Pazarištima tijekom postavljanja spomen-ploče Anti Starčeviću, 1936.

bi se poljoprivrednici, obrtnici i drugi gospodarstvenici upoznali s modernim tehničkim sredstvima. U više je navrata (1927., 1930.) u Gospiću izložena tzv. lička soba s proizvodima ličkog kraja te se prema objavljenim fotografijama može vidjeti kako su izlagani pčelarski proizvodi, sirevi i drugi mliječni produkti, kao i žito, vuna, alatke od drveta i metala i slično.⁶⁷ Kao poticaj izlagačima za najbolje proizvode dijelile su se nagrade poput gospodarskih strojeva, diploma i stručnih knjiga iz gospodarstva.

Zaključak

Istraživanjem i analizom ilustriranog tjednika *Svijet* u razdoblju izlaženja od 1926. do 1936. godine otkriven je njegov utjecaj na ukus ličkog odnosno gospićkog međuratnog građanstva. Okrenuti svojemu lokalnom tisku posvećenom političkom aktivizmu pojedinaca i stranaka koje su zastupali, Ličani su bili uskraćeni za podrobnije informacije o društvenom ili kulturnom životu svoga kraja. Iako je u ča-

⁶⁷ „Gospodarska izložba u Gospiću također je lijepo uspjela. Brigu oko priredbe izložbe vodio je naročiti izložbeni odbor sa gospićkim načelnikom g. Kolakovićem na čelu, a same poslove obavljao je kotarski agronom g. Gašparac. Važnost ove izložbe bila je u tome, što je ona priredjena u srcu Like, dakle u kraju, za koji postoji opće uvjerenje da je pasivan i gospodarski zaostao.“ VUKMIR, M. 1930. Gospodarske izložbe. *Svijet: ilustrirani tjednik*, god. 5, knj. X, br. 24, 6. 12., 628.

Pralje zimi u Ličkom Novom, 1929. Foto I. Rupčić

sopisu naglasak stavljen na revijalnost, ističući luksuz, brzi stil življenja i mondeni život, neke ozbiljnije teme se nisu mogle zaobići jer su u danom trenutku bile u fokusu ne samo svjetske nego i domaće javnosti. S obzirom na to da je riječ o ilustriranom časopisu koji je ponajprije svoje članke temeljio na slici, a ponekad i samo na njoj, bez šireg pojašnjavanja vijesti, bilo je potrebno istraživanju pristupiti imajući na umu vizualnu, a ne samo tekstualnu važnost priloga. Opsežnim povijesnoumjetničkim pristupom ovoj temi zabilježena su imena domaćih gospićkih fotografa Đuke (Đure) Versona, Ivana Rubčića (Rupčića) i Matije Maksimovića, te su valorizirani njihovi fotografski dometi. Također je napravljena i svojevrsna kategorizacija prema namjeni i temama fotografija koje su fotografi poslali na objavu u *Svijet*. Promišljanjem deset godišta ovog časopisa istaknut je njegov utjecaj na percepciju Like u zagrebačkom medijskom prostoru, te njegova ponekad (ne) ozbiljna posvećenost stvarnim problemima ličkog društva.

Za podatke o pojedinim Gospićanima zahvaljujem prijatelju Vladimiru Šulentiću, istraživaču i zaljubljeniku u gospićku povijest i prošlost. Također zahvaljujem prijateljicama i kolegicama višim kustosicama dr. sc. Ivi Prosoli voditeljici Zbirke novije fotografije MUO, kao i Dunji Nekić, voditeljici Zbirke starije fotografije MUO na stručnoj pomoći.

Izvori

- HR-HDA, fond 145.2, Savska banovina, Odjeljak upravnog odjeljenja za državnu zaštitu Savske banovine, kutija 4, 1931.
- *Svijet: ilustrirani tjednik* (Zagreb, 1926. - 1936.)

Literatura

- HLEVNJAK, BRANKA. 1997. *Ljudevit Griesbach*, Zagreb: Hrvatski fotosavez
- MAGAŠ BILANDŽIĆ, LOVORKA. 2015. Tonka u fokusu: vizualna kronika kroz medij fotografije. // Foto Tonka: tajne ateliera društvene kroničarke = Secrets of a Social Chronicler's Photographic Studio. / Magaš Bilandžić Lovorka, Sudec Andreis Iva (ur.). Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 7-39.
- *Moderna fotografija Atelier „Tonka“ Zagreb*. [1924.]. Zagreb.
- *Otto Antonini: Zagreb i „Svijet“ – „Svijet“ i Zagreb dvadesetih*, katalog izložbe, 2006., Zagreb: Muzej grada Zagreba.
- POLJAK, JOSIP. 1927. Planinarstvo i amater fotografija. *Fotografski vjesnik: časopis prijatelja fotografije*, god. II, br. 1, Zagreb
- TONKOVIĆ, MARIJA. 1994. Oris povijesti fotografije u Hrvatskoj. // *Fotografija u Hrvatskoj = Photography in Croatia 1848 – 1951*. / Maleković Vladimir (ur.). Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 46-173.
- (-). 1935. Iz naše sudnice: sudjenje Juri Žumbercu i drugovima. *Lički glas*, 16. 5. 1935., Gospić, 3.
- (-). Zapisnik glavne sjednice trg. obrtničke komore u Senju. *Primorac: list za politiku, narodno gospodarstvo i pomorstvo*, god. IV, br. 121, 8. 10. 1876., Kraljevica, 3.